

In memoriam Hebe Kohlbrugge (1914–2016)

Hebe Kohlbrugge ápolónő, az „ellenállás nagyszonya”, a prágai Comenius Fakultás és a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet díszdoktora a német nemzetiszocializmus éveiben, majd a kommunizmus évtizedeiben egyaránt sok borsot tört a zsarnokság orra alá. Nekünk, erdélyieknek különösen nagy szolgálatot tett személyesen is, majd az általa „mozgósított” 81 református teológiai hallgató útján is

sokszorosan áttörte a vasfüggönyt. Saját vallomása szerint ezek a ma már 60-as, 70-es éveikben járó „fiatalok” az ő családja. Ennél népesebb, gazdagabb családot aligha látni! Hebe Kohlbrugge és „családja” Közép- és Kelet-Európa-szerte számtalan kapcsolatot épített a holland református egyház között és a vasfüggöny „innenső” oldala között. Ezek fokozatosan ma is élő gyülekezeti partneriséggé bővültek.

Hebe Kohlbrugge 2016. december 13-án hunyt el. Az Utrecht közelében fekvő Amerongen városban temették el december 21-én. Isten adjon neki örömet ott, ahova mindig nyugodtan, derűsen készült: az új ég és új föld honában.

Két írással emlékezünk rá. Az egyik az 2008-ban magyarul is megjelent *Kétszer kettő néha öt* című önéletrajzi könyvének fűlszövege,¹ a másik pedig az a levele, amelyet a könyvének 2008. október 14-ei kolozsvári bemutatójára összegyűlt hallgatósághoz címzett.

„Málnási kisasszony. Hebe Kohlbruggénak ezt a »konspiratív« nevét sok erdélyi lelkipásztor ismeri. Játékos társításból keletkezett. A kommunista diktatúra éveiben, a rossz közellátás éveiben Erdély-szerte lehetett kapni az élelmiszerüzletekben a borivók által kevésbé kedvelt gyógyvizeket, a Szent György-fürdői Hébert és a málnásfürdői málnási vizet. És mert a 60-as, 70-es években egymás tájékoztatása többnyire postai úton történt, lehetőleg nyílt levelezőlapon vagy képeslapon – és virágnyelven! –, szinte önként adódott, hogy Jeffrauw Hebe Kohlbruggét Málnási kisasszony néven emlegettük. Igazolja ez a név az előszóban elhangzó másik nevet: kis összeesküvések nagy mestere.

Ám ebben a könyvben ne a névre és ne a személyre nézzünk, hanem azokra a történetekre, amelyek az utóbbi ötven esztendőben a szabad világtól elzárt

¹ Hebe Kohlbrugge: *Kétszer kettő néha öt. Ingázó tanú Kelet és Nyugat között*. Ford. Kállay Csabáné Miklós Tünde. Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár 2008. (*Szerk.*)

Közép-Európa keleti részein, s itt a kicsi Erdélyben is, az ökumenikus mozgalom árnyékában megestek. Málnási kisasszony hetven közép-európai „tanítványa”, köztük a mi húsnál több erdélyi „hollandusunk” a kapcsolatok olyan hálózát teremtettek meg, amely emberi összeesküvéssel sohasem valósult volna meg. Hisszük, hogy az erdélyi változások, s benne a holland–magyar kapcsolatok tervét Isten szőtte. Aki »mint titkos bánya mélyében formálja terveit, de biztos kézzel hozza föl, mi most még rejtve itt«.

Ebben a tervben és kivitelezésében Hebe Kohlbrugge (is) Isten áldott eszköze volt.

„Kedves Barátaim!

Hihetetlen érzés tudni, hogy ti ma mindnyájan reám gondoltok.

Éppen 41 éve jártam először Romániában. Azelőtt semmit sem tudtam róla. Azt mondták, hogy Ceaușescu ugyan diktátor, de azért egész jól megvan az emberek Romániában. Akkor ötön voltunk a küldöttségben, és óriási tisztelettel, mondhatni, már-már piros szőnyeggel fogadtak minket. Majd gazdagon terített, díszes vacsoraasztalhoz ültettek. Ilyen helyzetben persze, hogy meglepődtem, amikor a mellettem ülő lelkipásztor megkívánta és elkérte a tányérom szélén hagyott, érintetlen hússzeletet... Másnap falura vittek minket, ahol csodaszépen kézimunkázott párnahuzatokat kaptunk ajándékba, az emberek díszes viseletbe voltak öltözve, s végig gyönyörűen süttött hozzá a nap. Hova kerültünk?

Több mindent szerettem volna kérdezni a minket kísérő lelkipásztortól, de olyankor, mint valami árnyék, azonnal mellém került az állami egyházügyi megbízott, úgyhogy a lelkipásztor mind csak a remek időjárásról beszélt. Furcsa helyzet volt. Vajon mi megy itt végbe?

Majd mikor visszamentünk a városba, szinte észrevétlenül mellém került valaki, aki elmenőben odasúgta: »Kérem, jöjjenek el jövőre is!« Felelni sem tudtam, olyan hirtelen történt az egész.

Jöttem máskor is, de akkor más »felállásban«. Saját autómmal jöttem, testvérnéném kíséretében. Körútra indultunk, amelynek első szakasza Nagyenye-den és Nagyszebenen át Brassóba vezetett. Szebenből kitérőt tettünk a Vöröstoronyi szorosba, de mikor azon átértünk, azt kérdeztük magunktól, hogy minek utazzunk ugyanott vissza, amikor a térkép szerint ott délen is vezet út Brassó irányában, Șuici nevű településen át. Amikor váratlanul folyó keresztelte az utat – hídnak nyoma sem volt! –, azt is megtanultuk, hogyan lehet vízen áthajtani. A mind keskenyebb út egyre magasabbra vezetett egy csodálatos szép hegyi tájon. Majd ismét egy település: Câmpulung. Újabb híd nélküli átkelés egy folyón, kalandos utunk pedig továbbvezetett. Végül váratlanul egy nagyszerű, sima útra érkezünk, ahogy később megtudtuk, a hágón átvezető, még fel sem avatott útra. Ezen aztán nagyszerűen utaztunk tovább, s ugyan a tervezettnél hat órával később, de megérkeztünk Brassóba. Ott se vacsora, se házigazda, de nem baj, befogadott minket Albert Klein, a szász lelkész. Onnan kezdve már

terv szerint mentünk tovább észak felé, s az egész körutat bejárva, visszaértünk Kolozsvárra. Így ismertük meg Erdélyt.

Am később igazából is megismerhettünk titeket. Ez az ismerkedés Henk és Sally² tanulmányútjával kezdődött, akik oda mentek közelebb, magyarul tanultak, veletek éltek és tanultak. Hogy is jutottak ők oda?

Előző évi utunk vége felé, amikor már valamennyire oldódott a feszültség, küldöttségünk egyik tagja, De Graaf professzor megkérdezte: »Megengednék-e, hogy innen Utrechtbe jöjjön egy teológiai hallgató tanulmányútra?« A minket kísérő román biztonsági ember szinte villogó szemmel, haragosan kérdezett vissza: »Miért mindig csak Keletről Nyugatra?!« Ez nem a kommunista hivatalnok válasza volt, hanem a

nemzeti öntudatában sértett románé. Mintha ezt mondta volna: »Azt hiszitek, hogy csak nálatok jó minden?« Ezért aztán gyorsan azt mondtam neki: »Na jó, akkor jövünk mi Nyugatról Keletre!« Majd megerősítésül kezet adtam neki. Henk és Sally pedig tényleg kész volt Nyugatról Keletre jönni, hogy ott éljen és ott lakják veletek még úgy is, hogy rejtett lehallgatók voltak a szobájukban, és sok más nehézség is adódott. Henk és Sally után aztán jött Teun és Magda,³ majd Klaas és Ida,⁴ és így tovább, mindig újabb házaspár. Végül voltak, akik magukban jöttek, s mind megosztották veletek az itteni életet. Időközönként aztán én is jöttem, volt úgy, hogy két-három hétre is.

Miért volt ez? Mi volt az egésznek az értelme?

Hollandiában egyesek úgy gondolták, hogy nincs semmi értelme az egésznek, mert Hollandiában sokkal jobban lehet teológiát tanulni. De akik megjárták Erdélyt, teljesen ellenkezőleg vélekedtek, és azt mondták: »Jó volt ott, nem volt elvesztegetett idő!« Szóval, akkor tegyük fel újból a kérdést: mit akartunk mindezzel elérni?

² G. Henk van de Graaf és felesége, Sally van de Graaf-Leentfaar 1968–1970 között tanult vendégdiákként a kolozsvári Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézetben. Henk 1978-ban szerzett doktori címet ugyanitt. Erre az időre nézve ld. G. Henk van de Graaf: Dávid Gyula, a mi rektorunk. In: *Református Szemle* 95 (2002/6), 544–549; uő: Erdélyi református lelkipásztorok a kommunizmus idején – holland szemmel. Hogyan láttuk, hallottuk és éltük meg ezt mi magunk is? In: *Református Szemle* 106 (2013/4), 445–457. (*Szerk.*)

³ Teun van Rheede és Magda van der Ende 1970–1972 között volt kolozsvári vendégdiák. (*Szerk.*)

⁴ Klaas Cornelis Eldering és Ida Eldering Jonckers-Niebuhr 1972–1974 között tanult Kolozsváron. (*Szerk.*)

Először is szögezzük le egyszerűen: amit tettünk, sem dicséretet, sem csodálatot nem érdemel, mert csak az történt, amit az 1Kor 12-ben így olvasunk: *a test valamennyi tagja, noha sokan vannak, mégis egy test*. Ha pedig a test egy, akkor mi, a tagok pedig egy Lélek által hozzá tartozunk, ugyanis *egy Lélek által mi is mindnyájan egy testté keresztfeltettünk*, és akkor egyszerűen összetartozunk.

Ha ezt az összetartozást nem vennénk komolyan, akkor a Szentlelket nem vesszük komolyan. Ez nem vágyálom, hanem tény és való, s ezért, ha mi közétek mentünk, ez nem valamiféle szeretetszolgálatból történt, hanem egyszerűen azért, mert egymáshoz tartozunk. Márpedig ha az embernek a húga vagy a bátyja bajban van, elmegy felkeresni őt.

Másodszor: ha a »másiknak« nincs lehetősége hírt hallani, vagy bár olvasni arról, hogy milyen eszmék és gondolatok terjednek a változó világban, akkor az ember elmegy a másikhoz, s elviszi hozzá ezeket az eszméket.

Harmadszor: ha ez a bizonyos »másik ember« olyan világban él, amelyben semmibe veszik az egyházat és a hívő ember hitét, akkor még inkább oda kell menni és megkérdezni: hogy vagytok, keresztyén testvéreim? Hogy van a tanító, hogy van a tanítvány, és hogy vagy te személy szerint?

Negyedszer pedig magunknak is fel kell tennünk a kérdést: Hogyan zajlik az én életem? Itt Nyugaton csak úgy élünk egyik napról a másikra, vagy pedig keresztyéni módon élünk?

Az ötödik kérdés már arról szól, hogy mit tehetnék konkrétan a másik emberért? Hát persze, vihetek neki kávé, mert kedves dolog, de mit ér az? Semmit. Vigyek könyvet? Igen, annak már van értelme, s akkor nézzünk körül, hogy juttathatnánk könyveket hozzájuk.

Es végül hatodszorban – mondjuk ki végre: legfontosabb maga a találkozás azok között, akik túl vannak, s akik innen vannak, s ezért az ember megpróbálja rábeszélni a rokonait, a barátait egy erdélyi útra, hogy kössenek ők is ismeretséget, barátságot, s akkor, egyszer csak kiderül, hogy már létre is jött egy partnergyülekezeti kapcsolat. Eközben mindkét oldalon felfedezzük: húzhatnak nekünk a nagyurak bármilyen határokat, megpróbálhatják lehetetlenné tenni életünket, mi nem törődünk a határokkal. A keresztyén ember nem vesz tudomást a határokról, nem vesz tudomást a sovínizmusról, mert ő csak egyet ismer: a fivérét és a nővérét. S ezt mindketten megtanulják, mihelyt megtapasztalták, hogy ők egy test, hogy ők együvé tartoznak.

»Együtt« azt is megtanulják, hogy nekik nincs más Istenük, csak Izráel Istene. Nem valamilyen istent, nem valamilyen »fennvalót« ismernek, mert az ilyen »fennvaló«, akit akár Allahnak is nevezhetnek, elérhetetlenül messze van, és sehol sem trónol. A mi Istenünk viszont, akit mi ismerünk, tettekkal van jelen, és úgy ismerjük őt, mint aki *Miután régen sokszor és sokféleképpen szólt Isten az atyákhoz a próféták által, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk, akit örökösévé tett mindennek, aki által a világot teremtette.*⁵

⁵ Zsid 1,1–2 (Szerk.)

Ezzel az utolsó mondattal elérkeztünk a Zsidókhoz írt levéltől a Genézis könyvéhez. És így nem lezárult valami, hanem oda érkeztünk, ahol együtt kezdhethjük megvitatni kérdéseinket. Ahol Istenről megtudjuk, mert ő közölte velünk, hogy ő nem a távoli és teljhatalmú »fennvaló«, hanem az az Isten, aki az ember kedvéért, a mi kedvünkért, ezt a világot létre hívta. Ha a környező »természetről« szólna, akkor... nos az is szép, de a teremtet világ az által a mi világunk, *aki által a világot teremtette*, mert egyszerre elkezd ragyogni, mihelyt »az ember« is ott van benne, akit az Isten személyesen megszólított. A Zsidókhoz írt levelet csak úgy értjük meg, ha megértettük, hogy Isten cselekvő Isten. Például az is az ő cselekedete, hogy minket magához szólít. Isten megszólító tette és az iránta tanúsított engedelmesség sem nem diadalmas, sem nem magabiztos. Ezt mindig bizonytalanság és kétség kíséri. Ha tovább olvassuk a Zsidókhoz írt levelet, sorra élénk lép Ábrahám és Jákób, József és Mózes, és mindegyikről azt olvassuk az Ótestamentumban, hogy útjukat, amely a Zsidókhoz írt levél szerint a hit diadalmas útja, valójában kétségek, félelmek és bizonytalanságok kísérik. Ha megtettük ezt a lépést a Zsidókhoz írt levéltől a Genézisig, akkor világossá válik, hogy mi is ezt az utat keressük. Így volt a mi hozzátok vezető utunk ilyen közös útkeresés, egymás keresésének és egymás megsegítésének az útja.

Ne hagyjátok, hogy ez az út megszakadjon. Ha én személyesen nem lehetek is ott köztetek, ott vannak a többiek, akik ezen az úton velem és utánam jöttek, de hát ti mindnyájan már az új nemzedéke vagytok azoknak, akik ezen az úton járnak. Az én nemzedékem, az én barátaim, Juhász István, Dobri János, Jakab Zsigmond, Hegyi István, Kovács Pál és még nagyon sokan, nincsenek már közöttünk, ám mégis velünk vannak, mert meghallották, hogy az Úr Isten *miután régen sokszor és sokféleképpen szólt, ezekben a végső időkben a Fiú által szólt hozzánk*. Ilyen »végső idő« tulajdonképpen minden napunk, így a mai nap is, ez a szép ünnep, amelyen mindnyájan együtt vagyunk. Ezért énekeljük együtt a 85. zsoltár 4. versét.⁶

Hebe Kohlbrugge”

Juhász Tamás

⁶ *Jóság hűséggel összebékélik,
Békeség, igazság egymást szépen
Csókolják, ...
(Szerk.)*